

Strzelecki, Michał

Koncepcje rozwiązywania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX wieku

Dzieje Najnowsze 32/2, 237-240

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Koncepcje rozwiązywania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX wieku

W dniach 14–15 października 1999 r. odbyła się w Lubostroniu k. Bydgoszczy ogólnopolska konferencja naukowa nt. „Koncepcje rozwiązywania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX wieku”, przygotowana przez Zakład Historii Myśli Politycznej i Ruchów Społecznych Instytutu Nauk Politycznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy.

Inspiracją do jej zorganizowania była teza, iż konflikty, będące rezultatem ścierania się odmiennych wizji państwa, społeczeństwa, władzy i prawa, jak również zróżnicowanego postrzegania roli jednostki w otaczającej ją rzeczywistości, a w konsekwencji wynikających z nich zróżnicowanych projekcji interesu zbiorowego, stanowiły nieodłączny komponent polskiego życia społecznego w XX w.

Sytuacja ta rodziła jednocześnie pilną potrzebę wypracowania modelu ich rozwiązywania, co znalazło swój wyraz w koncepcjach wszystkich orientacji politycznych, przy czym propozycje formułowane w tym zakresie charakteryzowały się znacznym zróżnicowaniem, odzwierciedlającym ich odmienne podstawy ideowe, systemy wartości, jak również towarzyszące im uwarunkowania historyczne.

Fakt odzyskania pełnej suwerenności państwowej, wolności słowa i zrzeszania się na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych niewątpliwie ożywił publiczną debatę o polityce. Jednocześnie dokonujące się przeobrażenia, ich tempo oraz skala, a także dotychczasowy stan świadomości zbiorowej, stały się generatorem nowych konfliktów społecznych i politycznych.

Analiza sposobu definiowania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX w., jak również formułowanych przez jej twórców koncepcji i sposobów ich rozwiązywania pozostaje zatem w ścisłym związku z badaniami nad konfliktami współczesnymi.

W trakcie konferencji, w której udział wzięli przedstawiciele wielu krajowych ośrodków akademickich, ogłoszono dwadzieścia trzy referaty.

Obrady otworzyło wystąpienie Andrzeja Wojtasa (WSP w Bydgoszczy), podejmujące analizę uwarunkowań konfliktów pozaparlamentarnych w Polsce, zarówno w okresie dwudziestolecia międzywojennego, jak i po II wojnie światowej. Zdaniem autora, tendencje do rozwiązywania konfliktów poza parlamentem stanowią trwały element polskiego życia politycznego w XX w., przy czym nie jest to zjawisko specyficznie polskie, wiąże się ono bowiem z coraz powszechniejszym kryzysem zaufania do instytucji przedstawicielskich oraz poszukiwaniem nowej formuły demokracji.

Włodzimierz Jastrzębski (WSP w Bydgoszczy) przedstawił natomiast rolę prowokacji jako narzędzia wywołującego określone postawy społeczne i polityczne. Prześledzenie wybranych przykładów działań tego typu doprowadziło autora do konstatacji, iż szczególnie podatny grunt do stosowania prowokacji istnieje w systemach autorytarnych, w których służą one m.in. do konsolidowania społeczeństwa wokół rządzących, stanowiąc tym samym środek osłabiający występujące między nimi sprzeczności.

Dużym zainteresowaniem uczestników konferencji cieszyła się problematyka konfliktów w ujęciu polskiej myśli politycznej I połowy XX w. W powyższym nurcie rozważań mieściło się zarówno wystąpienie Wiesława Mysłka (WSP TWP w Warszawie), poświęcone genezie konfliktów społecznych i szansom ich rozwiązywania w interpretacji katolickiej myśli społecznej w latach Drugiej Rzeczypospolitej, jak również Henryka Komarnickiego (Uniwersytet Szczeciński), w którym przedstawiono stanowisko ruchu ludowego wobec konfliktów w latach trzydziestych, zwracając uwagę, iż postulowane przezeń mechanizmy ich rozwiązywania opierały się na poszanowaniu i działaniu na gruncie prawa, uznaniu państwa za wartość i dobro wspólne, a także negacji walki klasowej oraz rewolucji jako narzędzi regulowania sprzeczności społecznych.

W kolejnym referacie Waldemar Paruch (UMCS) przeanalizował konflikty unicestwiające w piłsudczykowskiej myśli politycznej, a także przedstawił formułowane sposoby ich rozwiązywania. W wystąpieniu zauważono, iż uznanie niektórych konfliktów za unicestwiające, a więc wykluczające współpracę i kompromisy, pozwalało piłsudczykom na stosowanie dychoomicznego podziału sceny politycznej, ułatwiając tym samym podejmowanie decyzji politycznych.

W trakcie obrad przedstawione zostały również konkretne formy i postulowane mechanizmy rozwiązywania konfliktów, które znalazły swoje odzwierciedlenie w różnych nurtach polskiej myśli politycznej okresu międzywojennego. W tym nurcie rozważań mieściły się wystąpienia Jana Waskana (WSP w Bydgoszczy), Jacka Gzelli (UMK) oraz Michała Strzeleckiego (WSP w Bydgoszczy). Pierwszy z wymienionych autorów omówił rolę siły i przymusu w regulacji konfliktów społecznych w myśli politycznej obozu narodowego po 1918 r. Podobny problem był również przedmiotem rozważań Jacka Gzelli, który dokonał analizy poglądów Władysława Studnickiego dotyczących stosowania siły w regulowaniu konfliktów politycznych. Trzeci z wymienionych autorów skoncentrował się natomiast na ukazaniu roli wychowania społecznego jako środka regulacji konfliktów w interpretacjach głównych orientacji myśli politycznej okresu Drugiej Rzeczypospolitej.

Przedmiotem rozważań uczestników konferencji były również sposoby interpretowania problemów narodowościowych, które znalazły odzwierciedlenie w polskiej myśli politycznej XX w. Na tym właśnie problemie skoncentrowali się Waldemar Paruch i Krystyna Trembicka (UMCS), którzy przedmiotem swojej refleksji uczynili trzy zasadnicze modele ich rozwiązywania: konsolidacji państwowej, konsolidacji narodowej oraz społeczeństwa obywatelskiego. Ich analiza pozwoliła autorom na konstatację, iż koncepcje rozwiązania kwestii narodowościowej, formułowane w polskiej myśli politycznej XX w., nie miały charakteru samodzielnego i były zdeterminowane m.in. poglądami na naród, państwo, jednostkę i społeczeństwo.

Problematyka powyższa znalazła swoje dopełnienie w referatach podejmujących kwestie bardziej szczegółowe. Andrzej Borkowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) dokonał analizy roli konfliktów narodowościowych w myśli politycznej i działalności Narodowej Demokracji w latach 1893–1918. Zasygnalizowany wątek rozważań kontynuował Witold Wojdyło (UMK), koncentrując się na mechanizmach rozwiązywania konfliktów narodowościowych

w myśli politycznej endecji w latach 1918–1939. Daniel Piotrowski (WSP w Bydgoszczy) omówił natomiast sposoby rozwiązywania konfliktów narodowościowych formułowane w programach polskich partii i ugrupowań politycznych w latach 1926–1945, zwracając uwagę, iż proponowane rozwiązania oscylowały wokół pięciu zasadniczych koncepcji: asymilacji, równouprawnienia, autonomii, emigracji oraz wysiedlenia.

Ze względu na rangę poruszanego zagadnienia, a także jego aktualność, organizatorzy konferencji włączyli do jej programu wystąpienie Adama Koseskiego (WSP w Bydgoszczy), w którym dokonano wnikliwej analizy źródeł bałkańskich konfliktów etnicznych w latach dziewięćdziesiątych XX w., mimo iż problematyka ta odbiegała od zasadniczego tematu konferencji.

Jej uczestnicy mieli także możliwość wysłuchania dwóch referatów, których autorzy, omawiając odmienne zagadnienia, skoncentrowali się na konfliktach, będących pochodnymi określonych koncepcji polityki zagranicznej, a także oceny istniejącego oraz wizji przyszłego ładu międzynarodowego. Wiesław Burger (Uniwersytet Szczeciński) przedstawił stanowisko ruchu ludowego wobec sporów o kierunek polskiej polityki zagranicznej w latach 1918–1926. Andrzej Zaćmiński (WSP w Bydgoszczy) skoncentrował się natomiast na analizie roli konfliktu globalnego w planach gen. Władysława Andersa w latach 1945–1954.

Ważnym i jednocześnie odrębnym wątkiem rozważań uczestników obrad były koncepcje regulowania konfliktów wewnętrznych w Polsce w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. W części obrad poświęconej powyższej problematyce Tadeusz Godlewski (WSP w Bydgoszczy) ukazał na przykładzie Komitetu Obrony Robotników oraz KSS „KOR” istotę politycznego ruchu społecznego, będącego wynikiem konfliktu i jednocześnie podmiotem zmierzającym do jego rozwiązania, a także spełniane przezeń funkcje. Z kolei Magdalena Mikołajczyk (Akademia Pedagogiczna w Krakowie) omówiła na podstawie analizy wydawnictw drugiego obiegu koncepcje samoorganizowania społeczeństwa i walki bez przemocy, które znalazły swoje odzwierciedlenie w myśli politycznej opozycji polskiej w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Zwróciła przy tym uwagę, iż nie pozostały one bez wpływu na kulturę polityczną oraz formy życia politycznego w dekadzie lat dziewięćdziesiątych. Do powyższych rozważań nawiązywało tematycznie wystąpienie Krzysztofa Łabędzia (Akademia Pedagogiczna w Krakowie), który skoncentrował się na omówieniu koncepcji przezwycięzania konfliktu politycznego, formułowanych na łamach prasy NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981, jak również referat Danuty Karnowskiej (WSP w Bydgoszczy), interpretującej negocjacje sierpniowe 1980 r. jako próbę rozwiązania konfliktu pomiędzy władzą a społeczeństwem w systemie niedemokratycznym. Przedmiotem wystąpienia Krystyny Trembickiej (UMCS) były natomiast sposoby definiowania istoty oraz stron konfliktu politycznego w Polsce w drugiej połowie lat osiemdziesiątych, a także koncepcje jego rozwiązania, które znalazły odbicie w myśli politycznej PZPR oraz doprowadziły w konsekwencji do obrad „okrągłego stołu”, będących próbą włączenia struktur opozycyjnych w istniejący system polityczny.

Istotnym dopełnieniem konferencji były trzy referaty, w których podjęto analizę wybranych zagadnień, pozwalających określić przesłanki oraz specyfikę konfliktów społeczno-politycznych, występujących w Polsce w latach dziewięćdziesiątych, a także wskazać na prawidłowości występujące w tej sferze życia zbiorowego. W pierwszym z nich, autorstwa Tadeusza Kisielewskiego (WSP w Bydgoszczy), omówiony został przebieg, istota oraz konsekwencje transformacyjnych konfliktów politycznych w Polsce na przykładzie ruchu ludowego. Z kolei Aleksandra Ciżmowska (WSP w Bydgoszczy) przedstawiła stanowisko polskich partii politycznych w latach dziewięćdziesiątych wobec wartości w sferze socjalnej. Janusz Golinowski

(WSP w Bydgoszczy) skoncentrował się natomiast na zagadnieniach teoretycznych związanych z konfliktami współczesnego porządku demokratycznego.

Obrady zakończyła dyskusja, której uczestnicy zgodnie podkreślili rangę omówionych zagadnień, często o istotnych walorach poznawczych. Zwrócono także uwagę, iż chociaż przedstawione referaty nie wyczerpały obszernej, złożonej i wielonurtowej problematyki zasygnalizowanej w temacie konferencji, to jednak dotyczyły one kwestii dotychczas szerzej nie eksplorowanych, wskazując jednocześnie na nowe obszary badań naukowych, podejmowanych zarówno przez historyków myśli politycznej, socjologów oraz politologów.

W tym kontekście zapowiedziana publikacja materiałów pokonferencyjnych w postaci odrębnej monografii, będącej jednym z pierwszych tego typu opracowań w kraju, zawierającej również referaty przekazane organizatorom konferencji przez tych autorów, którzy, mimo wcześniejszej deklaracji, nie mogli z różnych powodów uczestniczyć w obradach, wyjdzie naprzeciw badaniom nad konfliktami współczesnymi.

Michał Strzelecki
Bydgoszcz